LINGVISTIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA MUAMMOLI TA'LIM USULLARI

Ismoiljonova Nilufar Ergashali qizi
Koson tumani 3-son politexnikum
nilufar.ismoiljonova@icloud.com

Qabul qilindi: 25.10.2025
Ko'rib chiqildi: 26.10.2025
Tasdiqlandi: 27.10.2025

Kalit so'zlar:
lingvistik kompetensiya, muammoli ta'lim, kommunikativ ko'nikma, ijodiy fikrlash, metodika.

Ключевые слова:
лингвистическая компетенция, проблемное обучение, коммуникативные навыки, творческое мышление, методика.

Keywords:
linguistic competence, problem-based learning, communicative skills, creative thinking, methodology.

Annotatsiya. Ushbu maqolada lingvistik kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirish jarayonida muammoli ta'lim usullarining ahamiyati yoritilgan. Muammoli ta'limning asosiy mohiyati o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish, muloqotda til birliklaridan ongli foydalanish, shuningdek, ijodiy yondashuvni shakllantirishga qaratilganligi bilan izohlangan. Maqolada o'qituvchining yo'naltiruvchi roli, o'quvchining faol ishtiroki hamda muammoli vaziyatlar orqali til o'rganish samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilingan.

Аннотация. В статье рассматривается значение проблемного обучения в процессе формирования и развития лингвистической компетенции. Раскрыта сущность проблемного обучения, направленного на развитие самостоятельного мышления, сознательного использования языковых единиц в общении и формирование творческого подхода. Анализируется роль преподавателя как направляющего и активное участие учащегося в повышении эффективности обучения языку посредством проблемных ситуаций.

Annotation. This article examines the importance of problem-based learning methods in developing linguistic competence. The essence of problem-based learning is explained as an approach that promotes independent thinking, conscious use of linguistic units in communication, and the development of creative abilities. The article analyzes the teacher's guiding role, the learner's active participation, and the ways in

which problem situations enhance the effectiveness of language learning.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida til o‘rganish jarayonining asosiy maqsadi o‘quvchilarda mustahkam lingvistik kompetensiyani shakllantirishdan iboratdir. Lingvistik kompetensiya shaxsning til tizimini chuqur anglash, grammatik va leksik birliklarni nutqda to‘g‘ri qo‘llay olish, shuningdek, muloqotda kommunikativ maqsadga erishish qobiliyatini bildiradi. Boshqacha aytganda, bu kompetensiya nafaqat tildagi bilimlar majmuasi, balki ularni amaliy hayotda samarali qo‘llash ko‘nikmasidir. Bugungi globallashuv davrida til bilish insonning madaniy saviyasi, kasbiy malakasi va ijtimoiy faolligining ajralmas qismi hisoblanadi. Shu bois, ta'lim tizimida xorijiy tillarni o‘qitish samaradorligini oshirish, til o‘rganishda ijodiy va mustaqil yondashuvlarni rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, o‘quvchi va talabalarni faollikka undaydigan, fikrlash jarayonini chuqurlashtiradigan muammoli ta'lim usullari bu borada eng samarali vositalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Muammoli ta'lim usullarining mohiyati shundaki, o‘qituvchi o‘quvchilarga tayyor bilimni bermaydi, balki ularni mustaqil izlanish, tahlil qilish va yechim topishga yo‘naltiradi. Shu tarzda o‘quvchilar o‘z bilimi, fikrlashi va tilni anglash jarayonini faol boshqarishni o‘rganadi. Bu yondashuv natijasida nafaqat til tizimi haqidagi bilimlar mustahkamlanadi, balki til orqali fikrlash, ijodiy yondashuv, tahliliy tafakkur va muloqot madaniyati kabi ko‘nikmalar ham rivojlanadi. Tilni o‘rganishda muammoli vaziyatlardan foydalanish o‘quvchilarga o‘z fikrini erkin ifoda etish, turli nuqtai nazarlarni solishtirish, bahslashish, xulosa chiqarish va eng muhimi, o‘rganilayotgan tilni real kommunikativ vaziyatda qo‘llash imkonini yaratadi. Shuningdek, bu usul o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, dars jarayonini jonlantiradi va o‘zlashtirish darajasini sezilarli darajada yaxshilaydi. Demak, lingvistik kompetensiyani rivojlantirishda muammoli ta'lim usullari nafaqat metodik yondashuv sifatida, balki o‘quvchining shaxsiy va ijodiy salohiyatini ro‘yobga chiqaruvchi muhim pedagogik mexanizm sifatida ham alohida o‘rin tutadi. Ushbu maqolada mazkur usullarning nazariy asoslari, amaliy qo‘llanilishi va ta'lim samaradorligiga ta'siri batafsil tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. Lingvistik kompetensiyani rivojlantirish masalasi zamonaviy til o‘qitish metodikasida eng muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda bu borada o‘tkazilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarning lingvistik kompetensiyasini shakllantirish faqat grammatik bilimlar berish bilan cheklanmay, balki ularning muloqot jarayonidagi faol ishtirokini ta'minlovchi metodlarga tayanishi lozim. Masalan, H. D. Brown (2015) o‘zining “Principles of Language Learning and Teaching” asarida ta'kidlaganidek, samarali til o‘qitishning asosi – o‘quvchini faol fikrlashga, tildan amaliy foydalanishga undovchi interaktiv usullardan iborat bo‘lishi kerak. Shu

nuqtai nazardan qaraganda, muammoli ta'lim metodlari o'quvchi shaxsining mustaqil fikrlash, tahlil qilish va nutq orqali o'z fikrini ifoda etish imkoniyatlarini kengaytiradi. J. C. Richards va T. S. Rodgers (2014) o'zlarining "Approaches and Methods in Language Teaching" nomli asarlarida muammoli ta'limni kommunikativ yondashuvning muhim elementi sifatida baholaydilar. Ularning fikricha, tilni o'rganish jarayonida muammoli vaziyatlar yaratish o'quvchilarga til birliklarining ma'nosini chuqurroq anglash, ularni muloqotda tabiiy ravishda qo'llash va o'z fikrini aniq ifoda etish imkonini beradi. O'zbekistonlik olimlardan M. Xodjayeva (2019) "Til o'qitish metodikasi asoslari" nomli ishida ta'lim jarayonida muammoli yondashuvlardan foydalanish o'quvchining ijodiy qobiliyatlarini faollashtiradi, deb ta'kidlaydi. Unga ko'ra, o'quvchi o'z fikrini erkin ifoda etishga, yangi bilimni izlab topishga va uni nutqiy jarayonda qo'llashga o'rgatilsa, bu til o'zlashtirishning eng tabiiy shakliga aylanadi. A. Husanov (2020) "Pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar" asarida esa muammoli ta'limning psixologik va pedagogik asoslarini o'rganadi. Uning fikricha, muammoli ta'lim o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularni bilim olish jarayonining faol subyekti sifatida shakllantiradi. Bunda o'qituvchi – maslahatchi va yo'naltiruvchi, o'quvchi esa bilimni izlovchi sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu tadqiqotlarning umumiy xulosasi shundan iboratki, lingvistik kompetensiyani rivojlantirishda muammoli ta'lim metodlari o'quvchini markazga qo'yuvchi, faol muloqotga yo'naltirilgan ta'lim modeli sifatida yuqori samaradorlikka ega. Bu yondashuv tilni o'rganish jarayonini an'anaviy yodlashdan interaktiv fikrlash bosqichiga olib chiqadi, bu esa o'quvchilarning lingvistik va kommunikativ salohiyatini sezilarli darajada oshiradi.

Jadval-1. Muammoli ta'limning lingvistik kompetensiyani rivojlantirishdagi o'rni va afzalliklarini ilmiy manbalar asosida tahliliy taqqoslash

№	Muallif va manba	Asosiy g'oya (qarash)	Muammoli ta'limning ahamiyati	Lingvistik kompetensiyaga ta'siri
1	H. D. Brown (2015) – *Principles of Language Learning and Teaching*	Til o'rganish jarayoni o'quvchining faol ishtirokiga asoslanishi kerak	O'quvchini mustaqil fikrlash va tildan amaliy foydalanishga undaydi	Grammatik va kommunikativ ko'nikmalarni mustahkamlaydi
2	J. C. Richards & T. S. Rodgers (2014) – *Approaches and Methods in*	Kommunikativ yondashuv asosida tilni real vaziyatlarda qo'llashni o'rgatish zarur	Muammoli vaziyatlar orqali til birliklarining ma'nosini chuqur anglashni ta'minlaydi	Muloqot madaniyati va ijodkorlikni rivojlantiradi

№	Muallif va manba	Asosiy g‘oya (qarash)	Muammoli ta’limning ahamiyati	Lingvistik kompetensiyaga ta’siri
	Language Teaching			
3	M. Xodjayeva (2019) – *Til o‘qitish metodikasi asoslari*	O‘quvchini o‘z fikrini erkin ifoda etishga o‘rgatish muhim	Muammoli topshiriqlar o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini oshiradi	Nutqiy faollik va mustaqil izlanishni kuchaytiradi
4	A. Husanov (2020) – *Pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar*	Ta’limda interaktiv va innovatsion metodlardan foydalanish zarur	O‘quvchini bilim jarayonining faol subyekti sifatida shakllantiradi	Analitik tafakkur va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi
5	J. Harmer (2018) – *The Practice of English Language Teaching*	O‘qituvchi yo‘naltiruvchi, o‘quvchi esa faol o‘rganuvchi rolini bajaradi	Muammoli savollar o‘quvchini chuqur o‘ylash va yechim topishga o‘rgatadi	Lingvistik anglashni mustahkamlaydi, motivatsiyani oshiradi

Tadqiqot muhokamasi. O‘tkazilgan tahlillar va o‘rganilgan ilmiy manbalar shuni ko‘rsatadiki, muammoli ta’lim usullari lingvistik kompetensiyani shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega. An’anaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchi bilimni tayyor holda berar ekan, o‘quvchi ko‘proq passiv rol o‘ynaydi. Bunday yondashuvda tilni chuqur o‘zlashtirish, uni amaliy nutqda qo‘llay olish va mustaqil tahlil qilish imkoniyatlari cheklangan bo‘ladi. Shu bois, muammoli ta’lim tizimiga o‘tish til o‘qitish jarayonining sifatini tubdan yaxshilaydi. Muammoli ta’lim metodlari o‘quvchini fikrlashga, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlashga va muammoni tahlil qilish orqali yangi bilim hosil qilishga undaydi. Til o‘rganish jarayonida bu usul o‘quvchiga nafaqat so‘z va grammatik birliklarni o‘zlashtirish, balki ularni ma’noli muloqotda qo‘llash, nutqiy vaziyatlarni to‘g‘ri baholash va mos tildan foydalanish imkonini beradi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, muammoli ta’limdan foydalangan guruh o‘quvchilarining nutqiy faolligi, muloqot madaniyati va grammatik to‘g‘rilik darajasi an’anaviy o‘qitish bilan shug‘ullangan guruhlarnikiga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo‘lgan. Bu holat o‘quvchilar muammoli savollarni hal qilish jarayonida tilni mantiqan va ijodiy qo‘llashni o‘rganayotganliklarini ko‘rsatadi. Shuningdek, muammoli ta’lim o‘quvchilarda **metakognitiv ko‘nikmalar**ni, ya’ni o‘z fikrlash jarayonini kuzatish va nazorat qilish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Bu esa til o‘rganish jarayonini yanada ongli va mustahkam qiladi. O‘qituvchi bu jarayonda faqat

yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi rolni bajaradi, natijada o‘quvchilar mustaqil izlanish, dalil keltirish va xulosa chiqarish malakasini hosil qiladilar. O‘rganilgan ilmiy manbalarda (Brown, 2015; Richards & Rodgers, 2014; Xodjayeva, 2019) muammoli ta’limning o‘quvchini markazga qo‘yuvchi, faol fikrlashni rag‘batlantiruvchi mexanizm sifatida talqin etilishi bu tadqiqot natijalari bilan to‘la mos keladi. Barcha manbalarda bu yondashuvning til o‘rganishdagi kommunikativ samaradorligi ta’kidlanadi. Bundan tashqari, muammoli ta’lim o‘quvchilarni tildan foydalanish jarayonida ijtimoiy va madaniy kontekstni inobatga olishga o‘rgatadi. Bu esa ularning lingvistik kompetensiyasini yanada kengaytiradi va global kommunikatsiya sharoitida tilni to‘g‘ri va samarali qo‘llash imkonini beradi. Xulosa sifatida aytish mumkinki, muammoli ta’lim usullarini lingvistik kompetensiyani rivojlantirish jarayoniga tatbiq etish o‘qitish samaradorligini oshirish, o‘quvchilarni ijodiy fikrlash va amaliy muloqotga tayyorlashning eng muhim shartlaridan biridir. Ushbu yondashuv o‘quvchining o‘rganilayotgan tilga nisbatan motivatsiyasini kuchaytiradi, mustaqil fikr yuritishga, muammolarni hal etishga va real nutqiy vaziyatlarda tilni faol ishlatishga imkon yaratadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, muammoli ta’lim usullari lingvistik kompetensiyani rivojlantirishda muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Bunday yondashuv o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, muloqot jarayonida til birliklaridan to‘g‘ri foydalanish hamda ijodiy yondashuvni shakllantirishiga yordam beradi. Muammoli vaziyatlar orqali o‘qitish jarayonida o‘quvchilar nafaqat til qoidalarini o‘zlashtiradi, balki ularni amaliy nutqda qo‘llash ko‘nikmasini ham egallaydilar.

Shuningdek, o‘qituvchi roli bu jarayonda muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u muammoli savollarni to‘g‘ri shakllantirgan holda, o‘quvchini mustaqil yechim topishga yo‘naltiradi. Natijada ta’lim jarayoni faqat bilim berish emas, balki tahliliy va ijodiy fikrlashni rivojlantiruvchi faol muhitga aylanadi.

Shu bois, lingvistik kompetensiyani rivojlantirishda muammoli ta’lim usullarini muntazam tatbiq etish, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi interfaol hamkorlikni kuchaytirish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni integratsiya qilish dolzarb vazifa hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abdullaeva, M. (2021). *Muammoli ta’lim texnologiyalarining zamonaviy talqini*. Toshkent: Fan va ta’lim nashriyoti.
2. Azizova, D. (2020). *Til o‘qitish jarayonida kommunikativ yondashuvning ahamiyati*. O‘zbekiston Milliy universiteti axborotnomasi, 3(2), 45–50.
3. Brown, H. D. (2021). *Principles of Language Learning and Teaching* (7th ed.). New York: Pearson Education.
4. Krashen, S. (2020). *Explorations in Language Acquisition and Use: The Taipei Lectures*. London: Routledge.

5. Mavlonova, R. (2022). *Innovatsion ta'lim texnologiyalari va lingvistik kompetensiya*. Toshkent: TDPU nashriyoti.